

Rafael Tasis, traductor i divulgador literari¹

Sílvia Coll-Vinent

Universitat Ramon Llull

Facultat de Filosofia

Diputació, 231. 08007 Barcelona

scollvinent@filosofia.url.es

Resum

Aquest article vol descriure la carrera de Rafael Tasis com a traductor i divulgador, dedicada preferentment a la literatura de ficció anglesa. També s'hi repassa l'obra divulgadora que va realitzar al setmanari *Mirador*, estretament associada a la tasca del traductor en una primera etapa (és a dir, fins a l'esclat de la guerra civil espanyola). Tant l'obra del divulgador com la del traductor revelen la qualitat i la professionalitat d'un home de lletres preocupat per la implantació de la novel·la comercial digna en català.

Paraules clau: Rafael Tasis, història de la traducció, recepció de literatura anglesa, Aldous Huxley, Margaret Kennedy, novel·la detectivesca, *Volpone*.

Abstract

This article provides an outline of Rafael Tasis's career as a translator, mostly dedicated to the English tradition of fiction. Tasis's contribution to the prestigious cultural weekly *Mirador* is also assessed in connection with his work as a translator up to the outbreak of the Spanish Civil War. In both Tasis's translations and reviews a concern for the spreading of good-quality commercial fiction in Catalan is brought up to light.

Key words: Rafael Tasis, history of translation, reception of English literature, Aldous Huxley, Margaret Kennedy, detective fiction, *Volpone*.

Sumari

El traductor i el crític, abans de la guerra	Algunes conclusions
El traductor, després de la guerra	Bibliografia

1. Aquest treball s'inscriu en el projecte HUM2005 - 03926/FILO (*La recepción de formas literarias, corrientes y géneros, y su traducción en la literatura catalana, 1906-1939*). Una primera versió es va llegir en la jornada d'homenatge a Rafael Tasis i Marca, organitzada el 18 de maig de 2006 per la Institució de les Lletres Catalanes.

La cultura literària que Rafael Tasis i Marca (1906-1966) va anar acumulant des de molt jove, de forma autodidacta, va marcar la seva carrera com a traductor i divulgador cultural. La seva passió lectora es va nodrir inicialment amb les novel·les històriques i d'aventures d'Alexandre Dumas, Walter Scott i Juli Verne descobertes en la biblioteca familiar, i posteriorment amb les de Balzac, Salgari, Manzoni i Dickens, llegides en edicions barates de la casa Sopena o dels editors populars valencians (Arimany, 1967: 21-27, 195-96; Poblet, 1966: 32). Als germans de les Escoles Cristianes els va agrair una bona formació lingüística en francès, i també en anglès —après a través del francès—, que tant li hauria de servir per al seu futur professional (Tasis, 1966; Arimany, 1967: 21, 72-73, 195). Es va estrenar com a traductor a la revista infantil *La Mainada*, on oferí el 1923 una adaptació del *Romain Kalbris*, un clàssic de la literatura juvenil d'Hector Malot.² En els anys en què va col·laborar a *La Publicitat*, Tasis va conèixer el periodisme de qualitat, d'escriptors com Antoni Rovira i Virgili, Josep Pla, Lluís Nicolau d'Olwer, Josep M. de Sagarra i J. V. Foix, dels qui va assimilar un model de prosa catalana moderna, natural i àgil, adequat per a la crònica periodística diària (Arimany, 1967: 64). Amb la pràctica de les traduccions, l'aniria polint i adaptant als diversos registres novel·lístics i teatrals.

El traductor i el crític, abans de la guerra

En una primera etapa, des dels inicis de la carrera literària fins a la guerra civil, l'aportació de Tasis com a traductor i divulgador literari s'associa a dues empreses: el setmanari *Mirador* i l'editorial Proa. Les unia totes dues l'objectiu d'obrir el panorama literari català als nous vents de la literatura estrangera que arribaven fonamentalment de París, centre de la cultura europea. Tasis va col·laborar a *Mirador* amb unes cent cinquanta cròniques sobre actualitat literària, catalana i estrangera (Huertas i Geli, 2000: 354-59). Hi comentà les figures de Thomas Mann, Stefan Zweig, Christa Winsloe; Alberto Moravia, Giovanni Papini; Dostoievski i Bogdànov; André Gide, François Mauriac, André Maurois, Jacques Cocteau, Jules Romains; Eugene O'Neill; Oscar Wilde; també una àmplia representació de novel·listes britànics: Dickens, H. G. Wells, John Galsworthy, Aldous Huxley, Katherine Mansfield, Virginia Woolf, Margaret Kennedy, James Joyce; es va fer ressò, així mateix, de la polèmica entre Shaw i Chesterton, i de l'obra de dos eminents biògrafs: Frank Harris i Lytton Strachey. En la primera crònica que hi va publicar, Tasis feia referència a la fama de Barcelona com a «introdutora dels aires nous de cultura en les terres ibèriques» des del temps del modernisme, constatant amb recança com aquesta fama s'havia capgirat últimament a favor de Madrid; es lamentava, així mateix, de l'excés de traduccions del francès en perjudici d'altres idiomes, encara que aquesta situació —afegia— començava a «subsananar-se» (1930a). Efectivament, al cap de dos anys, Tasis celebrava a *Mirador* els cinquanta títols de l'editorial

2. En la versió de 1957 Tasis refà completament, millorant-la substancialment, i modificant lleugerament l'estructura de capítols, la primera adaptació que va oferir a Avel·lí Artís, publicada primer com a fulletó de la revista *La Mainada* i després en volum. Vegeu l'Annex.

Proa, i hi destacava la contribució de la col·lecció A Tot Vent» en la feina d'incorporar, amb traduccions de qualitat i directes dels idiomes originals, les millors novel·les de la literatura universal (1932b; 1937: 69-70). A aquest esforç de Proa, hi va contribuir amb quatre del conjunt de traduccions i adaptacions que va publicar en català (vegeu l'Annex).

A *Mirador*, una plataforma molt sensible a la informació cultural estrangera, dominada per una «voluntat oberta, moderna i europeïsta» (Huertas i Geli, 2000: 73-76; Torrent i Tasis, 1966: 644), Tasis esdevindrà un informador clau en el procés de divulgació de la literatura estrangera més enllà de França, encara que el filtre cultural pel qual passava aquesta divulgació era tot sovint francès. Concretament, *Mirador: setmanari de literatura, art i política* mantenia una clara afinitat, de concepció i de forma, amb *Les Nouvelles Littéraires, artistiques et scientifiques: hebdomadaire d'information, de critique et de bibliographie* (Huertas i Geli, 2000: 26), un setmanari d'informació cultural i bibliogràfica de gran difusió a tot Europa, que cobria tots els camps de la creació artística (Rony, 1997: 694). En el de les lletres, *Les Nouvelles Littéraires* tenia seccions dedicades a l'actualitat literària, a panorames de literatures estrangeres, a la literatura comparada, i una secció fixa, «L'ésprit des Livres», a càrrec d'Edmond Jaloux. La literatura i l'activitat cultural catalanes hi foren ressenyades amb certa regularitat pel crític i historiador de l'art Marcel Brion, col·laborador al mateix temps del setmanari català. En una crònica a *Les Nouvelles Littéraires* s'al·ludia al caràcter obert de *Mirador*, considerat, juntament amb la *Revista de Catalunya*, *La Nova Revista* i *D'Ací d'Allà*, com una de les pròsperes publicacions catalanes «riches d'une jeune pensée innovatrice nourrie du contact des littérateurs étrangers» (Falgairolle, 1931). En aquest clima de fraternitat amb la plataforma francesa, Tasis repassava el panorama de l'actualitat literària estrangera, amb especial atenció a l'àmbit cultural anglosaxó. Posava de relleu, en aquest sentit, unes tendències que podríem resumir així: d'entrada, l'obra produïda per escriptores (Woolf i Mansfield al capdavant com a renovadores, respectivament, del gènere novel·lístic i de la *short story*); segonament, la biografia i la biografia novel·lada, gèneres en alça en els anys vint i trenta gràcies a les aportacions de Maurois, Zweig, Lytton Strachey i Frank Harris; en tercer lloc, el gènere de les utopies futuristes (o «anticipacions», com en deia Tasis), que havia posat en pràctica Wells i que Aldous Huxley havia revifat amb la cèlebre novel·la *Brave New World*;³ en quarta instància, la novel·la susceptible de ser adaptada al cinema (les novel·les de Dickens, per exemple); i, finalment, la «novel·la-novel·la», és a dir, la novel·la de consum i d'entreteniment.

La tasca de Tasis com a traductor s'inscriu majoritàriament en aquest àmbit cultural anglosaxó, si bé una bona part de les obres i els autors que va traduir tenien

3. Wells és per a Tasis el pioner del gènere (1932a). Va tenir ocasió de conèixer-lo personalment quan va venir a Barcelona per presidir el XIII congrés del PEN, el maig de 1935 (Tasis i Cabré, 1935; Coll-Vinent, 1996: 79). Wells li va dedicar aleshores una emblemàtica novel·la utòpica, *The Shape of Things to Come*, que Tasis conservava a la seva biblioteca (1966: 49). L'apreciació de Tasis dels mons meravellosos de la ficció de Wells es pot detectar també en la seva visió general de la novel·la (1935: 127). Sobre la recepció de Wells a Catalunya, vegeu Iribarren (2005; per a la referència a Tasis: 228-229, 231-232, 384), Pinyol (2005) i Munné-Jordà (1985: 10).

un ressò europeu notable.⁴ Amb la primera traducció lliurada a la col·lecció A Tot Vent, *El retrat de Dorian Gray*, l'única novel·la d'Oscar Wilde, Tasis recuperava un autor vell, ja reivindicat pels modernistes, del qual valorava especialment l'humorisme satíric i l'estil paradoxal (1930b).⁵ L'any següent Tasis va publicar, també a Proa, la versió d'un *bestseller* d'una escriptora anglesa, Margaret Kennedy: *La nimfa constant* (*The Constant Nymph*) s'inscriu com a *popular success* de l'any 1925 (Leavis, 1990: 335), i fou la novel·la que va vendre més exemplars en la dècada de 1920; va gaudir igualment d'un gran èxit en versió teatral (1926) i cinematogràfica (1933) (Parker, 1994: 101-102), estès també a França gràcies a l'adaptació que en va fer Jean Giraudoux (*Tessa. La nymphe au cœur fidèle*, 1934). En els panorames de la novel·lística anglesa contemporània de crítics com René Lalou o del mateix Edmond Jaloux, *The Constant Nymph* figurava en un lloc destacat, al costat de *Mrs Dalloway* de Virginia Woolf, o del *Point Counter Point* de Huxley. En opinió d'aquests crítics, *The Constant Nymph* oferia una visió, potser menys pura i versemblant que la de *Daphne Adeane* de Maurice Baring —un altre *bestseller* de l'època també traduït al català—, d'un tema central en la literatura anglesa: la fidelitat (Jaloux, 1931: 235-244), i ho feia amb un tractament literari modern, qualificat aleshores d'«impressionista» (Lalou, 1929). En aquesta història romàntica d'una família de músics, que tenia com a centre la passió de Teresa (musa inspiradora i constant) per un compositor força més gran que ella, Tasis hi va veure un exemple d'aquella «novel·la-novel·la» que reclamava des de *Mirador*: «aquella que us captiva i distreu sense segones intencions tendencioses i complicacions espirituals, que no negligeix l'acció, però tampoc oblidia el pensament»; aquella novel·la —afegia— en què els anglesos excel·lien, perquè «saben reeixir més que ningú a conciliar l'honest esplai del lector amb l'autèntica literatura» (1931).⁶

Tasis compartia amb altres crítics catalans la idea que la novel·la, si volia guanyar un ampli espai entre el públic, per damunt de tot havia d'entretenir —sempre i quan aquesta voluntat no anés en detriment de la dignitat literària— i insistia en la necessitat, a Catalunya, de fer de la novel·la un producte comercial a càrrec d'escriptors professionals (Danés Sala, 2006: 217-220). És molt significatiu en aquest sentit que un dels pocs articles que va escriure a *Mirador* dedicats a comentar bibliografia sobre el gènere el dediqui a recomanar vivament als autors catalans un manual de tècnica narrativa de Basil Hogarth (Tasis, 1934), adreçat a escriptors de ficció novells i concebut pensant en primer lloc en les expectatives del lector de novel·les normal i corrent. La definició que inicialment proposava Hogarth de novel·la, ajustada a aquest fi, coincidia amb la transmesa per altres crítics coetanis, com ara Frank Swinnerton, E. M. Forster, o Arnold Bennett, per als qui l'objectiu primer

4. La trajectòria de Tasis com a traductor és resumida per Sílvia Coll-Vinent, «Tasis i Marca, Rafael», dins *Diccionari de traductors*, coordinat per Montserrat Bacardí i Pilar Godayol (en premsa).

5. Tasis havia llegit dues biografies sobre Wilde, la de Frank Harris i la de Robert Ross (Arimany, 1967: 75).

6. Ramon Esquerra, en valorar la següent novel·la de Margaret Kennedy (una continuació de *La nimfa constant*), emet un judici molt semblant sobre l'autora (1933). *The Constant Nymph* és l'única obra de Kennedy que ha sobreviscut fins al mercat actual, reeditada en la col·lecció Virago de clàssics femenins.

del novel·lista havia de ser, senzillament, «to get hold of a story» (Hogarth, 1934: 5-6), i s'acostava força al concepte de «novel·la-novel·la» proposat per Tasis a partir del *bestseller* de Margaret Kennedy. En concloure el comentari del manual, Tasis es reafirmava en la necessitat de disposar a Catalunya d'una novel·la comercial però tècnicament digna: «Necessitem fulletonistes, autors de novel·les policíacques, creadors d'ídols sentimentals, de porteres i obrers. Però, això sí, necessitem que els novel·listes ho facin bé, que tinguin un domini absolut de llur tècnica si volem crear un públic que llegeixi en català, i si volem conservar-lo» (1934).

El traductor, després de la guerra

Aquest ideal de divulgar novel·la comercial es deixa entreveure igualment en els esforços de Tasis com a traductor en una segona etapa, la que arrenca després de l'esclat de la guerra fins a mitjan anys seixanta, encaminats a divulgar la novel·la en els diversos gèneres, especialment el seu preferit: la novel·la policíaca. Amb una llarga tradició anglosaxona, el gènere s'havia estès popularment a França després de l'ocupació alemanya, gràcies en part a la contribució de l'escriptor belga George Simenon; en l'exili parisenc, Tasis va poder aprofundir en les lectures i el coneixement del gènere, i amb el propòsit de fer-lo arrelar en la literatura catalana, en va divulgar les particularitats i els autors en dos assaigs (Tasis, 1947 i 1957; cf. Miró, 1982). Va traduir-ne quatre clàssics a La Cua de Palla d'Edicions 62, la primera empresa seriosa per a la normalització del gènere en català: *La clau de vidre*, de Dashiell Hammett; *Amb la por al cos (The Iron Gates)*, de Margaret Millar; *Sota la pell (Odds Against Tomorrow)*, de William p. McGivern, i *La dama fantasma*, de Cornell Woolrich. Hauríem d'afegir aquí les catorze traduccions al castellà d'obres de George Simenon que va fer per encàrrec de Ferran Canyameres en la immediata postguerra, *pro pane lucrando*, en un temps rècord de quatre mesos (Poblet, 1966: 88). A la seva llibreria de la Rambla, Tasis disposava d'un nombre d'exemplars de novel·la policíaca, entre els *pocket-books* i els *paperbacks* que ocupaven les prestatgeries mòbils, on també es podien trobar obres de ciència ficció i autors clàssics (Arimany, 1967: 177-78). Als anys seixanta Tasis va contribuir, amb les seves traduccions, a divulgar altres gèneres literaris. Així, la novel·la còmica, un gènere amb molta tradició a Anglaterra, figura representada en la tria de *Jim i la sort (Lucky Jim)*, 1954), publicada a Proa el 1964. Primera novel·la de Kingsley Amis, inaugurava al seu torn un nou gènere, la novel·la de campus, en explicar les peripècies del professor Jim Dixon, un tipus d'*angry young man* rebel·lat contra l'*establishment* universitari d'Oxford. *Lucky Jim*, adaptada posteriorment al cinema, va esdevenir un altre *bestseller*, divulgat en divuit llengües comptant-hi el català (Tasis, 1964: 8).

En la bibliografia del traductor no podem oblidar el gènere de la literatura biogràfica, amb les versions de *Pelegrinatge als orígens*, del filòsof i poeta Lanza del Vasto, i de l'obra autobiogràfica del teòleg Albert Schweitzer, premi Nobel de la Pau (1952). L'última obra que Tasis va lliurar a Proa és del novel·lista americà James Baldwin, *La pròxima vegada, el foc (The Fire Next Time)*, 1963), un cèlebre assaig sobre el problema negre a Amèrica que Tasis tindria ben present durant l'estada que va fer a Nova York, per participar com a delegat català en la XXXIV con-

ferència internacional del PEN, registrada en un dietari pòstum (1967: 81-83, 119). Abans de morir, Tasis deixava en premsa una altra traducció d'una novel·la de Huxley, *Després de molts estius* (Poblet, 1966: 172). Publicada el 1939, *After Many A Summer* és una novel·la filosòfico-futurista, en la línia utòpica del *Brave New World*, que té com a contrapunt, entre molts altres temes ètics i filosòfics, la discussió al voltant dels ideals antifeixistes i els fets de la guerra civil espanyola.⁷ Huxley havia estat l'autor predilecte de Tasis. L'havia llegit de dalt a baix —les novel·les, l'obra menor, també els assaigs—, i li va dedicar un dels estudis divulgatius més extensos (Tasis, 1938). Huxley gaudia de gran prestigi en l'esfera literària francesa, sobretot a partir de la revolució que va representar el *Point Counter Point* (1928) per l'aplicació de la tècnica del contrapunt a la novel·la psicològica; Tasis el defensava fins i tot de les escasses crítiques que podia despertar llavors la seva obra (per «l'absència de l'home vulgar», en paraules de Jaloux) en considerar-lo, a pesar de l'intel·lectualisme, un gran psicòleg i un gran novel·lista, caracteritzat per la «intel·ligència irònica» que recorria tota la seva ficció (1938: 187, 207-08). Tant *Dues o tres gràcies*, traduïda al català per M. Teresa Vernet el 1934, com la primera peça de Huxley que Tasis va seleccionar per traduir, *El somriure de la Gioconda*, són per a ell «petites obres mestres d'humor i de psicologia» (1938: 188).⁸

El teatre ocupa també un lloc destacat en la carrera de Tasis com a traductor, amb sis adaptacions d'obres estrangeres, si bé només dues d'aquestes han vist la llum.⁹ Amb *La sala d'estar* (*The Living Room*, 1953), traducció de la primera obra teatral de Graham Greene, Tasis ofería una obra d'«entreteniment», una modalitat emparentada amb la novel·la policíaca, diu ell mateix (1962), potser per l'atmosfera inquietant de l'obra de Greene.¹⁰ En l'àmbit del teatre hem de situar la millor aportació de Tasis a l'art de traduir: la seva adaptació lliure del *Volpone*, la comèdia més coneguda de Ben Jonson, sobre el ric avar venecià que es fa passar per moribund per tal de recaptar regals dels seus suposats hereus, prèviament enganxats pel paràsit Mosca. L'obra va guanyar actualitat i fama gràcies a la versió que en va fer Jules Romains (inspirant-se en la de Stefan Zweig), estrenada a París el novembre del 1928, la qual va gaudir d'un notable ressò a la Península (Ribes,

7. El títol original en anglès, *Alter Many a Summer Dies the Swan*, prové d'un famós poema d'Alfred Tennyson, *Tithonus*, sobre el tema de la decadència humana.

8. Tasis va traduir, en el mateix any de publicació de l'obra original, *The Gioconda Smile* (1938; com a data de publicació de la traducció catalana figura 1937), una *nouvelle* al voltant d'una història d'adulteri. N'existeix una versió teatral de l'autor (*The Gioconda Smile: A Play in Three Acts*, Londres: French, 1948). La recepció catalana de Huxley com a autor de ciència-ficció va ser posterior: vegeu Munné-Jordà (1985: 12).

9. Han romàs inèdites *El Joglar del món occidental*, de J. M. Synge i *Les maletes del senyor Vernet*, una comèdia de Claude Megnier (mecanoscrits conservats a l'Institut del Teatre de Barcelona). Poblet (1966: 128-29) enregistra, a més a més, les traduccions de *L'Apol·lo de Bellac*, de Jean Giraudoux, i d'una altra comèdia de Megnier: *Blai, un piset per quinze dies*.

10. L'obra gira entorn de la tensa relació, en el marc d'una família catòlica, entre una noia orfe i el seu tutor, un home casat, ambientada en una sala d'estar contagiada per l'aire enarrit de les cambres contigües, on s'ha produït la mort de diversos avantpassats. Per a la descripció de personatges i l'escenificació de l'obra, estrenada a Barcelona el 1962, Tasis es va inspirar en algunes idees de Peter Glenville, el director que l'havia estrenada a Londres el 1953 (Tasis, 1962).

2002: 29-30). L'adaptació catalana que es va poder presenciar al Teatre Romea de Barcelona es reduïa, als ulls del crític teatral de *Mirador*, a una «caricatura» si se la comparava amb el magnífic *Volpone* que havien europeïtzat amb tanta agilitat Romains i Zweig (Pei, 1930).¹¹ Vint-i-set anys més tard, Tasis recuperava per al teatre en català aquesta peça mestra de la comèdia satírica (Triadú, 1957), i l'elevava a l'alçada dels seus adaptadors europeus: brillant en els diàlegs, àgil en el *tempo*, la seva és una adaptació francament reeixida.¹² Tasis segueix amb variacions el text de Jonson durant el primer acte, però es deixa influir notablement per la versió de Romains i Zweig en bona part del desenllaç, concretament des de l'entrada en escena d'un personatge inventat per Romains, la Canina, que s'afegeix a la cort d'aduladors de Volpone: una bella donzella de casa bona que Tasis transforma en una vídua de bell veure. Com Romains, Tasis també prescindeix d'una subtrama de l'obra original, reduint així el nombre de personatges secundaris, però en l'escena final torna al text de Jonson i aplica la justícia poètica al protagonista, a diferència del final més suau de Romains. El *Volpone* de Tasis és, en definitiva, una petita joia en la història de la traducció al català de les grans obres de la literatura universal.

Algunes conclusions

La carrera de Tasis com a traductor i divulgador té un deute clar amb la tradició literària anglesa. Tasis hi va trobar, en primer lloc, una il·lustre tradició de novel·la, amb representats que anaven des del gran moment de la novel·la victoriana (Dickens) fins a la novel·la psicològica de moda als anys vint i trenta (Huxley). En segon lloc, en va apreciar un tret recurrent, i en certa mesura diferenciador d'altres tradicions novel·lístiques, que es pot resumir en els conceptes d'ironia i d'humor, des de Wilde a Huxley, fins al *Lucky Jim* de Kingsley Amis. Però fonamentalment Tasis hi va trobar una prolífica producció novel·lística en una gran varietat de gèneres i formes, també menors, d'una qualitat literària notable. Una tradició que havia fet sorgir al mateix temps una literatura pedagògica al voltant del gènere (el manual de Hogarth n'era una clara mostra), molt útil als ulls de Tasis per engrescar els autors catalans a fer novel·la comercial però tècnicament ben feta. La seva aportació com a traductor es pot valorar des d'aquest objectiu comú: importar gèneres amb possibilitats comercials, com la novel·la d'aventures, la novel·la sentimental, la novel·la còmica, la biografia, i per damunt de tot, la novel·la detectivesca, que ell mateix va cultivar; també en la tria d'obres dramàtiques s'observa aquesta voluntat de plaure el públic.

L'exigència del crític envers els productes novel·lístics s'aplica a la seva feina de traductor. Les traduccions de Tasis, moltes de les quals es poden llegir en edicions recents, són un bon exemple de prosa literària moderna i digna. Les vacil·lacions que podríem detectar en una traducció primerenca, com *El retrat de Dorian Gray*, o en *El somriure de la Gioconda*, s'esvaeixen a mesura que es forma

11. L'escriptor austríac Stefan Zweig en va fer una versió lliure a l'alemany el 1926, i sobre aquesta Jules Romains va produir la seva adaptació al francès, signada conjuntament amb Zweig (1928).
12. El *Volpone* de Tasis es va estrenar en una producció *amateur* al Palau de la Música Catalana, el Cap d'Any de 1957.

el traductor madur. Potser la millor prova de la professionalitat amb què Tasis es va prendre l'ofici és la revisió que va fer, al cap de trenta-sis anys, de la primera peça lliurada a la revista infantil *La Mainada*, l'adaptació del *Romain Kalbris*. L'esforç sistemàtic que hi va dur a terme —de poliment, de simplificació i d'adequació del registre a un públic juvenil— mostra el grau d'exigència que s'imposava Tasis com a traductor. El repte de traduir novel·la negra, amb fluïdes traduccions d'un valor literari notable, li ha guanyat un lloc en la història de la traducció a Catalunya. Potser perquè ja demanava abans de la guerra una «novel·la-novel·la», i perquè comptava amb l'experiència d'haver participat en la primera etapa de Proa, va saber integrar-se a la generació de traductors —la formada per Manuel de Pedrolo, M. Aurèlia Capmany, Ramon Folch i Camarasa i Francesc Vallverdú, entre d'altres— que va començar a omplir el buit editorial amb la fundació d'Edicions 62 i la represa de Proa el 1965. Convé recordar igualment el seu compromís amb els primers intents de normalització de la professió en l'incipient mercat editorial català: l'1 de maig de 1966 va participar, juntament amb Jordi Bruguera, M. Aurèlia Capmany, Josep M. Casacuberta, Josep M. Güell, Francesc Parcerisas, Joan Triadó, Francesc Vallverdú i August Vidal, en la tercera Taula Rodona de Traductors Catalans, a Raïmat, sota el lema «les traduccions i els problemes de l'edició en català», organitzada per Josep Vallverdú i Jordi Sarsanedas (Poblet, 1966: 168). Tasis va morir sobtadament a París, el 4 de desembre de 1966. Com un altre dels «escriptors grans» recuperats per a la traducció, Joan Oliver —autor d'una remarcable versió d'*El misantrop*— Tasis va deixar la seva petita obra mestra: l'adaptació lliure del *Volpone*.

Bibliografia

- ARIMANY, Miquel (1967). *Símbol vivent. Biografia de Rafael Tasis*. Barcelona: Arimany.
- COLL-VINENT, Sílvia (1996). *The Reception of English Fictional and Non-Fictional Prose in Catalonia (1916-1938), with Particular Reference to Edwardian Literary Culture and Associated Debates Concerning the Novel in England, France and Catalonia*. Universitat d'Oxford. (Tesi doctoral inèdita).
- DANÉS SALA, Adriana (2006). «Rafael Tasis als primers anys trenta. Un model d'intel·lectual patriota». A: PANYELLA, Ramon; MARRUGAT, Jordi (eds.) (Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània de la UAB). *L'escriptor i la seva imatge: contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*. Barcelona: L'Avenç, p. 208-221.
- ESQUERRA, Ramon (1933). «Una novel·la de cara al públic». *El Matí*, 15 abril, p. 6.
- FALGAIROLLE, Adolphe de (1931). «La Catalogne d'aujourd'hui». *Les Nouvelles Littéraires*, 16 maig, p. 6.
- HOGARTH, Basil (1934). *The Technique of Novel Writing: A Practical Guide for New Authors*. Londres: Lane.
- HUERTAS, Josep M.; GELI, Carles (2000). «*Mirador*», *la Catalunya impossible*. Barcelona: Proa.
- IRIBARREN, Teresa (2005). «An approximation of H.G. Wells's impact on Catalonia». A: PARRINDER, Patrick; PARTINGTON, John S. (eds). *The Reception of H.G. Wells in Europe*. Londres: Thoemmes Continuum, p. 222-235 i 381-386.
- JALOUX, Edmond (1931). *Au Pays du Roman*. París: Corrêa.

- JONSON, Ben (1929). *Volpone*. Adapt. de Jules Romains en col·laboració amb Stefan Zweig. París: Gallimard (Éditions de la Nouvelle Revue Française).
- (1957). *Volpone*. Adapt. lliure de Rafael Tasis. Palma de Mallorca: Moll (Biblioteca Raixa, 25).
- LALOU, René (1929). *Panorama de la Littérature Anglaise Contemporaine*. París: Kra.
- LEAVIS, Q. D. (1990; 1a edició 1932). *Fiction and the Reading Public*. Londres: Bellew.
- MIRÓ, Ramon (1982). «La novel·la policíaca catalana: Rafael Tasis, un iniciador». *L'Estrof*, 7, tardor-hivern, p. 55-66.
- MUNNÉ-JORDÀ, A. (1985). «Introducció». A: *Narracions de ciència-ficció. Antologia*. Barcelona: Edicions 62 (El Garbell, 18).
- PARKER, Peter (ed.) (1994). *The Reader's Companion to the Twentieth-Century Novel*. Oxford: Helicon.
- PEI, Ramon (1930). «La versió catalana del *Volpone* de Ben Jonson». *Mirador*, 12 juny, p. 4.
- PINYOL I TORRENTS, Ramon (2005). «El gènere d'aventures traduït al català: de Jules Verne a H. G. Wells». A: GIBERT, Miquel M. i ORTÍN, Marcel (eds.). *Gèneres i formes en la literatura catalana d'entreguerres (1918-1939): I Simposi sobre traducció i recepció en la literatura catalana contemporània*. Lleida: Punctum & Trilcat.
- POBLET, Josep M. (1967). *Rafael Tasis: conducta i exemple*. Barcelona: Grijalbo.
- RIBES, Purificación (2002). «Introducción». A: JONSON, Ben. *Volpone*. Ed. bilingüe de Purificación Ribes. Madrid: Cátedra, p. 9-67 (Letras Universales, 329).
- RONY, Olivier (1997). *Les Années roman, 1919-1939. Anthologie de la critique romanesque dans l'entre-deux-guerres*. París: Flammarion.
- TASIS, Rafael (1930a). «Un desnivell simptomàtic». *Mirador*, 6 març, p. 4.
- (1930b). «L'autor i l'obra». A: WILDE, Oscar. *El retrat de Dorian Gray*. Badalona: Proa, p. 5-7.
- (1931). «Margaret Kennedy, *La nimfa constant*». *Mirador*, 2 juliol, p. 6.
- (1932a). «Wells, el creador d'utopies». *Mirador*, 9 juny, p. 6.
- (1932b). «Cinquanta títols». *Mirador*, 29 setembre, p. 6.
- (1934). «Falles d'una literatura - Variacions sobre la novel·la». *Mirador*, 27 setembre, p. 6.
- (1935). *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*. Barcelona: Publicacions de La Revista.
- (1937). *La literatura catalana moderna*. Barcelona: Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (Aspectes de l'Activitat Catalana, 1).
- (1938). «Aldous Huxley». *Revista de Catalunya*, 16: 181-211.
- (1947). «Notes sobre novel·la policíaca». *Revista de Catalunya*, 20: 413-18.
- (1957). «Ètica i estètica de la novel·la policíaca» (Notes per a un llibre que mai no escriuré). *Quart Creixent*, 2, p. 13-15.
- (1962). «Nota del traductor». A: GREENE, Graham. *La sala d'estar* (Dos actes dividits cada un en dos quadres). Barcelona: Quaderns de Teatre ADB, p. 10-11.
- (1964). «Kingsley Amis». A: AMIS, Kingsley. *Jim i la sort*. Barcelona: Proa, p. 7-9.
- (1966). «Discurs de gràcies no pronunciat en un acte no celebrat per a commemorar els seixanta anys de Rafael Tasis». Club d'Amics de la UNESCO de Barcelona, 12 de març.
- (1967). *Amèrica del nord, avui*. Barcelona: Proa (La Mirada).
- TASIS, Rafael; CABRÉ, J. (1935). «El XIII Congrés del PEN Club: un enterviu amb Wells». *Mirador*, 30 maig, p. 6.
- TORRENT, Joan; TASIS, Rafael (1966). *Història de la premsa catalana*, vol. 2. Barcelona: Bruguera.
- TRIADÚ, Joan (1957). «Presentació». A: JONSON, Ben. *Volpone*. Adapt. lliure de Rafael Tasis. Palma de Mallorca: Moll, p. 7-9.

Annex

Traduccions de Rafael Tasis publicades en català

1. WILDE, Oscar. *El retrat de Dorian Gray*. Badalona: Proa, 1930 (A Tot Vent, 23).
2. KENNEDY, Margaret. *La nimfa constant*. Badalona: Proa, 1931 (Biblioteca Oreig).
3. HUXLEY, Aldous. *El somriure de la Gioconda*. Barcelona: La Rosa dels Vents, 1938 (Quaderns Literaris, 199).
4. LANZA DEL VASTO, Joseph-Jean. *Pelegrinatge als orígens*. Barcelona: Arimany, 1961 (Obres d'Avui i de Sempre, 2).
5. GREENE, Graham. *La sala d'estar* (Dos actes dividits cada un en dos quadres). Barcelona: Joaquim Horta, 1962 (Quaderns de Teatre ADB, 10-11).
6. HAMMETT, Dashiell. *La clau de vidre*. Barcelona: Edicions 62, 1963 (La Cua de Palla, 3).
7. MILLAR, Margaret. *Amb la por al cos*. Barcelona: Edicions 62, 1964 (La Cua de Palla, 11).
8. MCGIVERN, William P. *Sota la pell*. Barcelona: Edicions 62, 1964 (La Cua de Palla, 27).
9. AMIS, Kingsley. *Jim i la sort*. Barcelona: Proa, 1964 (A Tot Vent, 102).
10. FLEMING, Ian. *Goldfinger*. Barcelona: Aymà, 1964 (Enjòlit, 3).
11. WOOLRICH, Cornell [pseudònim de William Irish]. *La dama fantasma*. Barcelona: Edicions 62, 1965 (La Cua de Palla, 33).
12. MUNTHE, Axel. *La història de San Michele*. Barcelona: Vergara, 1965 (Isard, 18).
13. BALDWIN, James. *La pròxima vegada, el foc*. Barcelona: Proa, 1966 (La Mirada).
14. SCHWEITZER, Albert. *De la meua vida i el meu pensament*. Barcelona: Proa, 1967.

Adaptacions de Rafael Tasis publicades en català

1. MALOT, Hector. *Peripècies de Romà Kalbris*. Narració inspirada en l'obra de Malot. Il·lustrada per J. Serra Masana. Barcelona: Artís, 1923.
2. JONSON, Ben. *Volpone*. Palma de Mallorca: Moll, 1957 (Biblioteca Raixa, 25).
3. MALOT, Hector. *Aventures de Romà Kalbris*. Narració en català de l'obra d'Hector Malot. Il·lustrada per J. Montserrat. Barcelona: Arimany, 1959 (Sant Jordi, 4).